

Sammalkynä – Kirjoittamalla juurtuminen

Sari Mäki-Penttilä

Tämä kirjoitus on saanut alkusysäyksensä luontokokemuksista ja luontokokemusten keskuudessa virinneistä pohdinnoista ja kirjoituksista, joihin toisten ajattelijoiden filosofiset, antropologiset ja ekopsykologiset näkökulmat ovat härmistyneet. Kirjoitus alkaa ja saa inspiraationsa soisella järvellä kohtaamastani perhosesta. Etenen lapsikohtaamisten, lukutaidon ja koulumaailman sekä teknologisen subjektin kautta kohti esikäsitteellistä metsäläisyydeksi kutsumaani elämisen maisemaa. Pohdin tiedon ja oppimisen suuntia sekä erilaisia tietämisen tapoja. Luonnostelen kirjoituksessa esiin jonkinlaista kokemuksellista ja metsäläistä tutkimusmatkailijuutta. Tämän teen kirjoittavana sanataiteilijana ja luovan kirjoittamisen tutkijana. Kirjoituksen aihe liittyy kehkeytymässä olevaan väitöstutkimukseeni, jossa tutkin luontokokemusta ja kielikokemusta sekä kirjoittamisen tapahtumaa. Väitöstutkimuksessa hahmottelen näkyviin kirjoittamisen menetelmää, jonka yhtä piirrettä kutsun kirjoittamalla juurtumiseksi. Tässä kirjoituksessa luonnostelen esiin fenomenologista kirjoittamalla juurtumista konkreettisenä tapana virittäytyä kokemuksen metsäläisyyteen, mikä on samalla virittäytymistä egosentrisestä ekosentriseksi.

Mänty-yökkönen

Istun kirjoittamassa Soidenlammella känkkyrällä männynrungolla.¹ Tämä on suorantainen järvi, mutta järven nimessä on sana lampi. Olemiseen tämä tuo sopivaa heilahdusta. Järvi, jonka nimi on lampi.

Aurinko paistaa. Järvi on lähes tyyni ja sen peilipintaa vasten huomaan aivan vedenpinnan tuntumassa lentävän perhosen. Lento näyttää epävakaaalta ja kun näen perhosen lentävän rannan sijaan aavalle päin, annan itseni arvata miten tässä käy. Kyllä, lopulta perhonen tipahtaa veteen.

Perhonen vaikuttaa räpistelevän eli olevan pulassa, joten alan miettiä olisiko minulla mitään mahdollisuutta auttaa sitä. Mutta perhonen on kaukana rannasta, en millään ylettyisi siihen. Se kiertää vedessä räpiköivää kehää, ja sitten yhtäkkiä näyttää siltä kuin se laittaisi perämoottorin päälle. Se lähtee tulemaan hirvittävää vauhtia veden pintaa pitkin suoraa kohti rantaan. Se tulee aivan rantaheinikkoon. Päätän tarjota sille heinäkortta, jotta se saa

¹ 26.5.2021

itse päättää ollako vedessä vai eikö olla. Perhonen tarttuu heinänkorteen. Nostan sen ylös ja laitan suoheinikkoon kuivumaan.

Kävelen kotiin ja selvitän minkä olennon kanssa järvellä kohtasimme. Saan tietää, että kyseessä on mänty-yökkönen. Tulen tietämään myös, että mänty-yökkönen on tuholainen (Varama & Niemelä 2001; ks. myös Metsäinfo). Mänty-yökköснаaras laskee munansa männynneulasiin. Munasta kuoriutuu toukka noin kolmessa viikossa, jonka jälkeen nuori toukka hakeutuu syömään neulasia. (Metla 2013.) Se syö nälkäänsä eli ravinnon tarpeeseensa, elää tällä suojärvellä, tällä planeetalla, kuten kuka tahansa muu olento.

Myöhemmin kesällä toukka laskeutuu puusta maahan karikepeitteeseen koteloituakseen. Talven se viettää kotelona ja kuoriutuu perhosena seuraavana keväänä. (Metla 2013.) Se löytää kumppanin, parittelee ja tekee maailmaan lisää itsensä kaltaisia olentoja.

Eläinkuntaa on ihmisen toimesta lokeroitu hyviin, toivottuihin, pahoihin ja ei-toivottuihin eläimiin. (Vadén 1997, 75). Mänty-yökkönen on vahingollinen, ei-toivottu. Tämä piirtää minulle esiin määritelmän ihmisestä: ihminen on eläin, joka nimeää toisen lajin tuholaiseksi.

Kielikokemuksen siivet ja lentäminen

Siskon lapset ovat kylässä, ja meidän on tarkoitus viettää yhdessä kolmen kirjan kirjallinen hetki ennen nukkumaanmenoa.² Kumpikin heistä ja minä olemme valinneet kirjastosta kirjan iltasaduksi. Ehdotan heille, että he katselisivat kirjaansa ensin itse, ennen kuin alan lukea. Tämä on mahdollisuus saada itselle aikaa omiin iltatoimiin heidän katsellessa kirjojaan. Toinen ei vielä osaa lukea ollenkaan, ja toinen on pari vuotta ollut lukutaidon piirissä.

Asetumme kirjojen ääreen. Lukutaidoton lapsi vaikuttaa erittäinkin innokkaalta. Hänen kirjansa on kuulemma tosi hyvä kirja. Luen kirjaa ja kun pääsen sen loppuun, lapsen ilme on lähinnä hämmentynyt: höh, siinäkö kaikki. Eikö siinä muka lue muuta. Ymmärrän, että lapsen oma kokemus kirjasta ja ulotteinen kuvittelu kuvien äärellä sekä luontainen tarinankerrontataipumus ovat siivittäneet hänet seikkailuun, lentoon kirjan äärellä, mutta kirjassa oleva teksti tuntuu hänestä joltain ei niin lennokkaalta, joltain, joka saa räpiköimään ja tiputtaa järveen kuin perhosen.

Gaston Bachelard on sanonut, että koko kirjallinen kasvatuksemme rajoittuu selkeän ja muodollisen mielikuvituksen viljelyyn (Bachelard 2015, 128). Lapsen eloisa kuvittelun ulotteisuus kohtaa kirjanlukuhetkessä kirjainten ja kirjaimellisuuden muodon. Alan miettiä, mitä oikein tapahtuu, kun opimme lukemaan. Emme enää koe olemisessamme luonnostaan resonoivaa tarinallisuutta, vaan alamme elää kirjainten ulkoisen ja erillisen muodon ehdoilla.

Muistan omat kokemukset lapsuudesta ja yhteiset Aku Ankkojen kerrontahetket vuotta nuoremman veljeni kanssa. Sen, kuinka meillä oli ennen lukemaan oppimista tapana kertoa toisillemme Aku Ankkoja. Kokemus yhteisestä vapaasta tarinankerronnasta oli yksinkertaisesti hauskaa. Mutta sitten se loppui. Kenties kouluun ja lukemaan oppimiseen. Yhteiset kerrontahetket jäivät, niitä ei enää ollut.

Risto Ahti kirjoittaa, että lapsille ei opeteta itsensä ja maailman ilmaisua, vaan hierarkista kieltä (Ahti 2015, 47). Lapsi on tietysti luonnostaan itseään ilmaiseva jo syntymänsä ensiparusta lähtien, mutta näiden lukuhetkien tarkastelu saa minut miettimään, että ilmeisesti se mitä meille opetetaan, sulkee luonnollista ilmaisua.

Muistan myös, että koulussa istuttiin sisällä mahdottoman paljon ja opeteltiin paljon asioita kirjoista. Ilmansuunnat opeteltiin mekaanisena rimpsuna ja kirjojen perusteella perehdyttiin siihen, millainen on mustikka, harakka tai lampaankääpä. Musiikin opetus oli nuottimerkintöjä paperissa, kuvaamataidossa piti yrittää sukeltaa piirtämisen tekniikkaan ja liikunnassa piti osata juosta tavalla, jonka määritteli kello. Kaiken taustalla oli koko ajan jokin outo puserrus siitä, että piti kauheasti opetella jotain ja tehdä asioita tietyllä tavalla, jotta ne olivat hyviä ja kiitettyjä.

Olen antanut itselleni luvan tulkita, että opetuksessa painottui ulkoisen tiedon mekaaninen omaksuminen ja suoraviivaisuus. Tekemistä sävyttivät arviointi, suorittaminen ja aika-aulut. Kokemuksen kautta ”opettaminen” oli minimissä. Äidinkielen tunnilla ainekirjoituksessa oli mahdollisuus hieman vapautua, mutta sekin tapahtui sisätilassa, kirjoittamista ohjasivat enemmän suorittaminen ja lukuisat oikeinkirjoitussäännöt sekä ajattelu ja kuvittelu eikä todellinen tässä hetkessä toteutuva kokemus. Pääpaino oli tietynlaisen kirjoitustaidon opetuksessa, ei esimerkiksi kokemukseen nivoutuvassa kertomisen riemussa.

Useat suolla, järvellä ja metsässä toteutuneet vaeltamisen ja kirjoittamisen tapahtumat ovat yllyttäneet minua miettimään, irrottaako sisätilaisuus, paperinmakuisuus ja jatkuva arjen kellonmuotoisuus ihmisen luontojuuristaan? Katkaisevatko tiedon ulkopuolinen irrallisuus ja suoraviivainen infrastruktuuri meissä olevan eloisan vaeltajan virtaavan askelten lennon? Sammuuko luonnollinen ilmaisumme, maailmassa olemisemme ja tietämisemme? Ja jos näin käy, edistääkö juuriltaan kiskaisu maailmankuvaa, jossa lajeja ja elämän ilmiöitä jaotellaan toivottuihin ja ei-toivottuihin?

Metsäläisen pieru

Lapsen maailma on eloisan taipuisa. Istun toisinaan lähikirjastossa kirjoittamassa väitöskirjasta, kun ulkona kirjoittaminen on esimerkiksi kovan pakkasen vuoksi mahdotonta. Istun keinutuolissa tutkimuspäiväkirja polvea vasten tai sitten suurten ikkunoiden edessä tietokoneen ääressä.

Tietyt päivät kirjastossa ovat lapsipäiviä, jolloin päiväkotiryhmät tulevat kirjastoon. Toisinaan kirjastonhoitajat pahoittelevat lapsista aiheutuvaa äänimaailmaa, mutta juuri siksihän tänne tulen, kun kirjastossa on elämää. Voisin kirjoittaa kotona kaikessa rauhassa, mutta täällä lapsiryhmän keskuudessa en pääse uppoutumaan kirjaimellisuuden suoraviivaisuuteen ja omien kognitiivisuuksieni labyrintteihin, vaan aina jokin lasten touhuista valpastuttaa tähän hetkeen.

Tällä kertaa joku lapsista pieraisee. Se on spontaani suhteellisen äänekäs ruumiin ääni kirjaston hiljaisessa ilmapiirissä, ääni, jota toiset lapset alkavat suulla matkia. Kukaan lapsista ei puhu mitään, koska he ovat sen verran pieniä, etteivät kommunikoi sanallisesti. Kukaan lapsista ei naura. He vain istuvat pienen pöydän ääressä kirjastossa, katselevat kirjoja ja päästelevät suillaan pieruäänä.³

Mielestäni lasten joustava eloisuus ja ulotteisuus sekä heidän vapaa kategoriattomuutensa ovat kerrassaan inspiroivia piirteitä. Heissä on jotain esikäsitteellistä kokemuksellisuutta, joka toteutuu rajattomana virrankaltaisuutena. Tere Vadén kutsuu tällaista olemisen esikäsitteellistä kokemuksellisuutta alkukantaiseksi kammitsoimattomuudeksi ja asubjektiiivisuudeksi (Vadén 1997, 15, 36-37; Vadén 2000, 126).

3 10.1.2020

Vadén kirjoittaa myös henkilöitymättömästä ja yksilöitymättömästä kokemuksesta. Hän hahmottelee tällaista kokemuksellisuutta kokemuksen metsänä, josta piha ja talo rakennetaan. Taloa hän hahmottelee tietoisuuden järjestettynä rakennelmana ja teknologisen subjektina. Hän kirjoittaa, että teknologinen kokemus eli yksilösubjektin tietoisuus on äärimmäisessä tapauksessa kokonaan kokemukseton, pelkkää laskettavaa rakennetta, kun taas ei-inhimillinen jatkuvuus on sattumanvarainen, laskematon, hallitsematon ja äärimmäisessä tapauksessa kokemusta ilman rakennetta. (Vadén 2000, 78, 133.)

Kokemus lapsen pierusta ja virtaavasta kokemuksellisuudesta suoraviivaisten kirjarivistöjen keskellä saa minut hahmottelemaan lapsia olentoina, joissa luonnonvoimat virtaavat kammitsoimattomana metsäläisyytenä. Metsäläisyytenä, joka kenties teknologisen subjektin näkökulmasta on jopa jotain ei-toivottua, jotain tuholaisuutta.

Vadén toteaa, että eläimen vahingollisuus vertautuu ihmisen ei-järjellisen osan vahingollisuuteen. Vain kiltti ja järkevä hyväksytään niin ihmisessä kuin eläimessä. Elämän ja eläimen omavaltaisuus pyritään peittämään. (Vadén 1997, 75.) Mutta lapset. He ovat kuin metsä, jonka keskuudessa muurahainen nipistää varpaasta tai palokärjen kirkas kiikaus havahduttaa tähän hetkeen, elämiseen ja olemiseen tässä ja nyt. Lapset edustavat virtaa, jotain patoamatonta viljeilyä. Lapsi voi noin vaan alkaa hyppiä tasajalkaa toisten seurassa, tai vaan kävellä pois toisten luota tutkimaan jotain, ja toiset eivät ole moksiskaan. Välillä lapset liehuvat, heiluttavat käsiään, siirtyvät vähän, vaihtavat yhdessä suuntaa kuin lintu tai kalaparvi.

Lapsi syntyy maailmaan alkuperäisen luontoyhteyden omaavana. Ekopsykologian piirissä on esitetty haaste: miten tarjota lapsille mahdollisuus elää yhtä terveinä kuin mitä he ovat syntyessään. (Salonen 2006, 50.) Miten he tai me voisimme säilyttää yhteyden kokemukselliseen asubjektiviiseen metsäläisyyteemme, jossa ei ole olemassa irrallista ihmisen maailmaa, vaan olemme samaisella soisella avaruusjärvellä samalla planeetalla yhdessä mänty-yökkösen kanssa.

Tiedon suunta ja suunnattomuus

Tim Ingold (2015) kysyy: näemmekö, koemmeko ja ymmärrämmekö enemmän, jos tiedämme vähemmän. Tähän voisi vastata varovaisesti, että ehkä emme. Riippuu, mitä tietämisellä tarkoitetaan. Riippuu, millaiseen tietämiseen olemme virittyneitä. Perustuuko tietäminen teknologisen subjektin rakenteisiin, tiedon suoraviivaisuuteen ja ihmisen rakentamaan maailmaan, vai kokemuksen asubjektiviiseen virtaavuuteen ja ruumiilliseen metsäläisyyteen.

Ingold (2015, 134) esittää lisää kysymyksiä: kumpi on viisaampi, ornitologi, joka tietää jokaisen linnun nimeltä ja jolla on linnut valmiiksi lajiteltuna päässään, vai runoilija, joka ei osaa nimetä lintuja, mutta katsoo ihmetyksellä, hämmästellen. Voisi ajatella, että ornitologi keskittyy ulkoiseen tietoon nimetessään harakan tai hippiaisen, että hän kulkee metsässä teknologiset nimilaput silmillä. Runoilijan puolestaan voisi sanoa elävän asubjektiviisessa ihmetyksessä. Kuinka lentävää ja kohoavaa nauhaa onkaan linnunsana. Runoilija vaikuttaa romanttis-ideologiselta haaveilijalta, ja ornitologi puolestaan tiedon orjalta, jonka ensisijainen elämänsisältö on saada nimettyä jokin tietty lintu tieteellisesti oikein. Voisin kuitenkin sanoa, että ornitologi tai runoilija ei tiedä vähemmän tai enemmän, vaan eri tavalla, eivätkä nämä tietämisen tavat myöskään sulje pois toisiaan.

Tässä yhteydessä latinan *educare* ja *educere* sanat ovat mielenkiintoiset. *Educare* tarkoittaa kasvattamista ja kouluttamista, joka on luonteeltaan hyväksytyyn toimintamallin ja

sitä tukevan tiedon iskostamista oppijaan. Oppija perehdytetään kulttuurin sääntöihin, representaatioihin ja intentionaalisiin maailmoihin. Tämä koulutuksen ulottuvuus on tuttu luokkahuoneista. (Ingold 2015, 134.) Tässä tiedon liikkeen suunta on sitä, että ihmiselle opetetaan tiedonkappaleita ja kyse on mekaanisesta ulkoa opettelemisesta ja tiedon irrallisuudesta, joku opettaa minulle jotakin ja minä olen tiedon vastaanottaja. Kuulostaa kovin tutulta, kun ajattelee omia kouluaikoja. Educarea voisi ajatella kouluttamisena, jonka lopputulemana opimme irrallisen tiedollisen nimilaputtamisen.

Educere puolestaan tarkoittaa vasta-alkajan johdattamista maailmaan. Oppijaa johdetaan maailmaan sellaisena kuin se on kokemuksessa. (Ingold 2015, 134.) Kyse on tiedon ja tiedon omaksumisen suunnasta. Kokemuksellisella tiedolla on täysin toisenlainen suunta, kun koettu ja itse havaittu on lähtökohtana, johon hankittu kirjallinen tieto voi kiinnittyä, jolloin koetun ympärille härmistyy tietämisen kudus. Kokemuksellisessa tiedossa ja tietämisessä voisi ajatella, että siinä ollaan ruumiillisessa metsäläisyydessä, jonkin ei-tieteellisen kokemuksellisuuden ja löytämisen piirissä. Kuulostaa joltain sellaiselta, joka voisi tukea lapsia suunnistamaan synnynnäisesti eloisassa maailmasuhteessaan.

Koetan tässä kirjoituksessa mänty-yökkösen inspiroimana hahmotella esiin jonkinlaista kokemuksellista ja metsäläistä tutkimusmatkailijuutta, jossa tietämisen pohjana on ruumiillinen kokemus, siihen liittyvä luontainen uteliaisuus, tiedonhalu ja kertominen: jotain educereen liitettävää kokemuksellisuutta runoilija-ornitologi-mausteella. Parhaassa tapauksessa ornitologius ja runoilijuus nivoutuvat rajattomasti toisiinsa yksittäisen ihmisen elämänculussa toinen toistaan ruokkien.

Kokemuksellisessa tutkimusmatkailijudessa tiedolla ei ole suuntaa opettajasta oppijaan, linnunnimejästä lintuun tai linnunlaulusta linnunlaulukokijaan, vaan kokemus on suunnatonta tietoa, joka tapahtuu maailmassa. Tällöin tietämisen perustana on laulavan linnun, linnunlaulun ja linnunlaulun kuulijan yhteismuotoutuminen. Kyse ei ole siitä, että joku nimeää, tämä on lehtokerttu eikä siitä, että joku hämmästelee, onpa kaunista laulua, vaan siitä, että tunnistamme tämän yhteismuotoutumisen ja vaellamme sen keskuudessa.

Kokemuksen metsä

Sivistynyt ihminen kuuntelee musiikkia, metsäläinen kuuntelee mustikkaa (Mikita 2018, 176).⁴

Synesthesiassa ihmisen aistikanavien väliset yhteydet toimivat tavallisuudesta poikkeavalla tavalla (Häkkinen 2018). Synesthesia muodostuu sanoista syn ja aisthesis. Syn tarkoittaa yhdessä, aisthesis aistimusta, siis aistimukset yhdessä. Valdur Mikita esittää synesthesialle vironkielistä sanaa mitmiktaju, moniaistimus. Hän kutsuu synesthesiaa vanhan ajan ihmisen luovuudeksi, oudoksi synnynnäiseksi metsätaudiksi ja tajunnantilan maagiseksi ekologiaksi. (Mikita 2021, 37; Mikita 2018, 31.) Näenkin eloiset virtaavat ja ulotteiset lapset synesteetikkoina, synnynnäisinä metsäläisinä mustikankuuntelijoina.

Jukka Häkkinen (2018) kirjoittaa, että olemme kaikki vauva-aikana synesteetikkoja, joiden elämysmaailmassa eri aistikanavat sekoittuvat psykedeelisenä ilotulituksena, kunnes hermoradat alkavat karsiutua. Tämän näkemyksen mukaan synesthesia muodostuukin, koska aivojen hermostolliset yhteydet eivät ole synesteetikolla niin karsiutuneita kuin muilla. On

4 Olen muokannut Mikitan alkuperäistä virkettä vaihtamalla sanan *virolainen* tilalle sanan *metsäläinen*.

havaittu, että kaikilla ihmisillä on synestesiaa, itse asiassa jokainen asettuu synestesiajatkumolle. (Häkkinen 2018.) Voisi siis sanoa, että me olemme kaikki mustikankuuntelijoita synnynnäiseltä alkuperältämme.

Maurice Merleau-Pontyille synestesia on luonnollinen tapa havaita maailmaa. Emme ole tietoisia tästä havaitsemisen tavasta, koska tieteellinen tieto siirtää kokemuksen painopistettä niin, että olemme unohtaneet kuinka nähdä, kuulla ja tuntea ruumiillisesta järjestelmästä käsin. (Merleau-Ponty, 1958, 265.) Kenties voisi jopa puhua alkuperäisen havaitsemisen tavan – mustikankuuntelutaidon menettämisestä.

Havaitseminen on alkuperäinen yhteytemme maailmaan. Se on alkuperäinen tietoisuutemme muoto, joka johdattaa meidät elävään kokemukseen. (Merleau-Ponty 1964, 12; Luoto 2012, 18.) Kokemus puolestaan on jotain erilaista kuin elämys. Kokemus kuuluu jonkin sellaisen piiriin, jota emme voi itse hallita. Se on jatkuvasti jotain uutta, kun taas elämys on toistoa ja ennalta määrättyä. (Kakkori 2009, 146.) Kokemus on alkukantaista, ateoreettista ja ei-käsitteellistä, ja se edeltää käsitteitä ja teorioita. Tämä mahdollistaa teorian ja teoriattomuuden sekä käsitteet ja käsitteettömyyden. (Vadén 1997, 25.)

”Kokemuksen metsään voi eksyä korkeintaan samassa mielessä kuin susi eksyy tuntuuriin tai hauki mereen” (Vadén 2000, 7). Voisi jopa ajatella, että eksyminen on suotavaa, ja että kokemuksen metsään eksyminen edustaa havaitsevan ruumiillisuuden keskuudessa olemista. Se on ruumiinsa tunnistamista ja tunnustamista. Eksyminen on kokemuksen keskuudessa vaeltamista, suojärven ja mänty-yökkösen tapahtumaan tempautumista, synesteettistä suostumista ruumiilliseen osallisuuteen.

Valdur Mikita kertoo saaneensa mahdollisuuden kasvaa synesteetikoksi. Hän ei käynyt päiväkodissa ja heidän perheensä asui maalla syrjäisessä paikassa. Niin kuin suurin osa maalaislapsista, hänkin lähti aamulla ulos ja palasi vasta ilmahämärissä. (Mikita 2021, 42.) Hän on säilyttänyt moniaistimuksellisen synesteettisen maailmassa olemisen tapansa. Voisi ajatella, että hänen hermoratansa eivät ole niin karsiutuneita ja että hänen elämänkulussaan on korostunut havaitsemiseen perustuva kokemuksellisuus paljon ulkotilaisen luontokokemuksellisuuden myötä.

Nykyaikainen elämänmuoto muodostuu lähinnä sisätilaisuudesta. 95 prosenttia ajastamme ja 99,9 prosenttia ajattelustamme eivät ole lainkaan kosketuksissa luontoon, joka kuitenkin on aistivan ruumiimme alkuperä. (Helminen-Mäenpää 2006, 72.)⁵ Ihminen on paikallinen ilmiö (Vadén 2000, 7). Se, mitä olemme ihmisinä, muodostuu paikallisesti. Jos ajattelee, että ihmisen päivittäinen elämänpaikka toteutuu sisätilastaattisuudessa ihmisen rakentamassa kellotaulu-infrastruktuurissa, miten aivojen hermoradat tai ruumiillisen todellisuutemme sävyt voisivat muotoutua muuten kuin seinännäköiseksi, struktuuriseksi virratomaksi minän taloksi, josta käsin on luontevaa nimetä mänty-yökkönen tuholaiseksi. Tällöin emme ole kertojia, emme tiedon etsijöitä, vaan jonkinlaisia rajautuneita mekaanikkoja subjektitalon kammiossa.

Vastaus ekopsykologien kysymykseen siitä, miten tarjota lapsille mahdollisuus elää yhtä terveinä, kuin mitä he ovat syntyessään, voisi löytyä metsäläisistä juurista, havaitsemisesta ja kokemuksellisuudesta. Emmekö yksinkertaisesti voisi tukea lapsia havaitsemisessa ja kokemuksellisuudessa eli ruumiillisessa lukutaidossa?

On olemassa näkemistä, joka pureutuu syvälle juuriin saakka. Merleau-Ponty tulkitsi taidemaalari Paul Cézannen katselleen silmät selällään antaakseen maiseman ja itsensä itää yhdessä. (Merleau-Ponty 2012a, 130.) Ruumiillisen kokemuksen metsän tunnistaminen on

5 Michael J. Cohenia myöten.

luontonsa – metsäläisyytensä tunnustamista, synesteettistä maailman ja ruumiin yhteisitämistä. Jos tätä kokemuksellisuutta, luontaista uteliaisuutta, kertomisen ja tiedonhalun innokkuutta pidettäisiin yllä: jos vain saisimme elää mustikoiden kuuntelun, muurahaisen nipistuksen, havaitsevan kokemuksellisuuden keskuudessa, emmekö pitäisi yllä myös elonkirjoa? Millä muulla tavoin metsä-elonkirjoinen ihminen voisi osallistua elämään tällä planeetalla kuin elonkirjoa vaalien?

Mutta miten aikuinen voisi ohjata lapsia säilyttämään tämän ruumiin ja maiseman yhteisitämisen, jos on itse menettänyt sen? Vastaukseni kuuluu: on etsittävä luontojuuriaan ja elvytettävä ne. Tämä tapahtuu havaitsemiseen, kokemukseen eli ruumiilliseen olemispuoleensa kääntymällä. Kokemuksellinen tutkimusmatkailijuus antaa mahdollisuuden oppia vaeltamaan kekseliäisyytensä, virtaavuutensa ja tarinankerronta-intonsa sekä kokemuksen kautta elämisen vahvan tämänhetkisyyden keskuudessa.

Sammalkynäinen ruumiin kieli

Kävelen toisinaan metsäksi kutsutussa luontoympäristössä paljain jaloin. Metsänpohjassa on useissa kohdissa hyvin tiheäkulkuisia muurahaisten polkuja. Yleensä muurahaisten polkujen yli onnistuu astumaan heitä häiritsemättä, mutta toisinaan jalka astuu liikaa muurahaisten alueelle ja muurahainen nappaa yläleuoillaan jalan ihosta kiinni. Kerran yksi varpaan välistä nipistävä kekomuurahainen yltää nipistyksellään kasvoihin asti. Iho on ilmeisesti nimettömän ja keskimmäisen varpaan välissä niin herkkää ja ohutta, että nipistys tuntuu kasvojen lihaksissa asti.⁶

Poluttomalla metsätaipaleellani muurahaisten lisäksi olen hieman kuin vahingossa ajautunut tutkijoiden joukkoon. Tällä hetkellä teen väitöstutkimusta, jossa tutkin luontokokemusta ja kirjoittamisen tapahtumaa.⁷ Olen lähtenyt tutkimuksessani liikkeelle luontokokemuksista keräten tutkimusaineiston vuoden aikana erilaisissa luontoympäristöissä vaeltamalla ja kirjoittamalla.⁸ Olen antanut itseni eksyä kokemuksen metsän virranomaisuuteen. Tämän jälkeen olen aineistosta nousevien teemojen pohjalta hakeutunut aiheetta koskevan jo kirjoitetun ja tutkitun tiedon ääreen.

Tutkimuksessani kokoon kokemuksellista ja teoreettista tietoa kirjoittamisen menetelmästä, jonka yhtä piirrettä kutsun kirjoittamalla juurtumiseksi. Kirjoittamalla juurtumisessa pääosassa ovat ulkona liikkuminen, kokemuksen ja luonnontapahtumien havaitseminen ja luontokokemuksista kertominen kirjoittamalla. Kirjoittamalla juurtuminen on havaitsemisen kautta ruumiilliseen kokemuksellisuuteen juurtumista. Kirjoittamisen tapahtuma mahdollistaa havaitsevan pysähtymisen ja meneillään olevan koetun luonnontapahtuman huomaamisen. Kyseessä on kokemuksen metsän tunnistamisen ja tunnustamisen käytäntö.

Kirjoittamalla juurtumisen harjoituksessa ei ole mitään sääntöjä, vaatimuksia oikein kirjoittamisesta tai tietynlaisesta kirjoittamisesta, kunhan pysähtyy, kuulostelee olemistaan ja kirjoittaa. Usein aluksi, jos kokemuksellinen havaitsevaan ruumiillisuuteen virittäytyminen on vierasta, (kuten yleensä sisätilaisessa kiivasaikatauluisessa elämäntahdissa on) ajatukset

6 Paljain jaloin kulkeminen ja metsänpohjassa makoilu ovat tapojani kirjoittaa. Esimerkki tällaisesta kirjoituksesta, ks. Mäki-Penttilä 2020.

7 Jyväskylän Yliopisto, Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos.

8 Myös tämä Sammalkynä -kirjoitus on syntynyt luontoympäristöissä vaeltamalla, luontoympäristöiden tapahtumille altistamalla. Tunteamattoman perhosen kanssa kohtaaminen suojärvellä tuntui sopivalta kirjoituksen aloitukseksi.

liehuvat ja vaeltavat ties missä päivän aikana tapahtuneessa tai huomenna tiedossa olevassa. Tätä meluavaa ja sinkoilevaa ajatustenvirtaa vasten ei tarvitse taistella, se sallitaan, sen voi kirjoittaa pois, mutta aina yhä uudelleen ohjataan itseä tuulen, linnunäännähdyksen tai muurahaisen nipistuksen havaitsemiseen. Se toteutuu kirjoittamalla paperiin: olen tässä. Olen tässä mäntypuiden katveessa ja katselen tyyntä järven pintaa. Välillä ajatukset lähtevät laukalle, muistavat mitä olisi pitänyt muistaa sanoa tai hoitaa, ja jos huomenna sitten hoidan sen ja sen. Kaiken tämän voi kirjoittaa ja sitten yhä uudelleen. Olen tässä. Olen tässä (ja sitten kuulostella olemistaan, missä olenkaan ja kirjoittaa siitä). Luovaa taiteellista sana-akrobatiaa ei tarvita, vain havaitsemiseen avautumista ja sitä kautta kokemukseen juurtumista.

Tarkkaavaisuus ja intensiivisyys kirjoittamisessa luovat juurtumisen. Kathleen Jamie lähtee kirjoittamisessa liikkeelle hiljaisuudesta. Hän istuu vaitonaisena tekemässä havaintoja valaista: kiduksen liikehdinnästä ja pyrstön heilahduksesta. Hänen runoutensa perustuu tällaiselle intensiiviselle luonnonlähteelle. (Manfredi 2019, 86–87; Mäki-Penttilä 2020, 119–120.) Sanataiteilijana oma suosikkini on kevättalvella järven äärellä istuminen: järven jään äänien nyanssien kuunteleminen, piirtäminen ja kuvaileminen sanoilla.

Havaitsemiseen perustuva kirjoittamalla juurtuminen avaa asubjektiiivista kokemuksellisuuden sävyä. Kutsun tätä tapahtumaa juurtumiseksi, joka on avautumista kokemukseen ja havaitsemiseen. Juurtuminen ei kuitenkaan tarkoita staattisuutta tai liikkumattomuutta, pysähtymistä tai paikoillaan oloa, vaan sitä, että ihminen elää kuunnellen kokemuksen virtaa, joka on ruumiin puhetta ja kieltä, jolloin ihminen juurtuu läsnäolevaksi ruumiiseensa. Kirjoittamalla juurtuminen on tapa vaeltaa maailma-ruumis yhteiskietoutumisen keskuudessa.

Maailma on tehty samasta aineesta kuin ruumis (Merleau-Ponty 2012b, 423). Ei voi sanoa missä loppuu ruumis ja missä alkaa maailma, koska ne kietoutuvat toisiinsa. (Hottonen 2008, 75). Ihmisruumis on maailman kanssa jatkuvassa dialogissa. Dialogi on aktiivista molemmiin puolin, merkitykset syntyvät, kun ruumis omaksuu tietyn asenteen maailmaa kohtaan, sijoittaa siihen itsensä. (Pasanen 2006, 83.) Ruumiiseen juutuessa ihminen juurtuu maailmaan. Juurtuminen on suostumista kokemuksen virtaan, jolloin ollaan läsnä metsäläisen kokemuksen tiedossa. Juurtuminen, kuten lintu juurtuu tuuleen tai, kuten sammal juurtuu kiveen kevein juurtumahapsin.

Kirjoittaminen luonnossa on kulkemista ei-tietämisen alueella. Subjektista tulee haavoittuvainen, kun hän menettää tunnun omasta keskuksestaan ja muuttuu egosentrisestä ekosentriseksi. Kathleen Jamie kokee empaattista symbioosia luonnon kanssa, jossa olemisen tila ei ole tarkkailtavan eläimen eikä tarkkailijan tilaa, vaan jotain yhteistä. (Manfredi 2019, 90, 205.) Puhe ruumiista, havaitsemisesta ja kokemuksesta ja niihin juurtumisesta ei vahvistakaan yksilö- tai ihmiskeskeisyyttä, vaan avaa yhteyden paikkaan, maailmaan, planeettaan. On mahdollista, että olen tässä (tuulessa, rannalla, sammakoiden kurnutuksessa) kirjoitus muuttuu ”olemme täällä planeetalla” -kirjoitukseksi. Jotain tapahtuu, pulputtava pää hiljenee ja ruumis avautuu planetaariseen ulotteisuuteensa.

Kirjoittamalla juurtuminen on metsäläinen sammalkynäinen kirjoittamisen orientaatio, jossa havaitseminen, kokemus, hiljaisuus ja kuulostelu ovat pääosassa.⁹ Voisi ajatella, että tällainen kirjoittamisen muoto on keino purkaa ihmiskeskeinen subjektin talo ja hypätä mukaan kokemuksen synestesian virtaan. Tapa kokea osallisuutta, virittyä johonkin sellai-

9 Lisää ruumiillisuudesta, kirjoittamisen tapahtumasta, luontokokemuksesta ja hiljaisuudesta ks. Mäki-Penttilä 2021.

seen, jota kutsun metsäläiseksi alkuperäksi. Se voisi olla tapa pitää yllä ja vaalia metsäläisempää kulttuuria, elonkirjoa, mikä sallii mänty-yökköselle muutakin kuin tuholaisen roolin.¹⁰

Sammal kasvaa kosteissa paikoissa ja jonkinlaisessa metsänhämyisyydessä. Kirjaimellisuus ja kirjallisuus ovat kiehtovia yksityiskohtia elämässä, ja sisätilaisuus tervetullutta helppouden sävyttämää mukavuutta, mutta toisinaan sitä toivoisi, että saisimme enemmän niitä mahdollisuuksia, jolloin voisimme olla kosteille hämyisyyksille alttiina, että voisimme kertoa ja kirjoittaa elämämme vähemmän kliinisellä ruumiilla ja kynällä, ja elää kokemuksellisuuden keskuudessa sopivasti kokemuksen metsässä sammaloituen.

Kirjoittamalla juurtuminen tai juurtumalla kirjoittaminen on maailmallisen elämän lukemista. Juurtuminen kokemuksen metsään avaa lukutaitomme potentiaalin. Näin lukutaito kattaa ruumiin, kokemuksen, planeetan, sään, metsän, kirjoituksen, ihmistilanteiden lukemisen. Eikö olisi ainutlaatuisia, että saisimme omistaa kokemuksemme, oivaltaa, omaksua ja löytää asioita kokemuksesta käsin?

Suo, ruumis ja syntymä

Viime kesänä aitoristihämähäkki muutti aivan naapurustoon eli ihan kamarin akkunaruudun taakse. Siihen se kutoi vuorokaudesta toiseen uuden verkon. Verkko oli joka aamu uusi ja säikeiltään hieman erilainen. Päivisin hämähäkki kökötti keskellä verkkoa pää alaspäin ja reagoi heti, kun verkko värähti karpäsestä. Tuulen värähtelyyn se ei reagoinut. Seurasin sitä päivittäin, jopa piirsin paperille sen eripäiväisiä verkkojen eri versioita. Katselin, kirjoitin, valokuvasin.

Riemastuttava oli se hetki, kun hämähäkki kerran kääntyi pää-alaspäisyystään toisin päin ja tiputti kakkatippansa. En ollut koskaan ennen nähnyt, kun hämähäkki kakkaa. Tai perhonen. Kuinka amiraaliperhonen ruikauttaa lennossa. Tai, että mehiläisen minisinappitäplä haisee. Kokemuksina nämä ovat jo sinänsä kiehtovia ja riemastuttavia, mutta myös kertomista ja tietämistä innoittavia, tietoon ja tietämiseen tempaavia.

Valdur Mikita kirjoittaa, että monet sienet auttavat ajattelemaan. Kantarellit ja tatit ovat perifeerisen tietoisuuden herättäjiä. Kurki ja kuhankeittäjä menevät suoraan selkäyttimeen. (Mikita 2018, 102.) Se mitä tiedämme ja olemme, ei ole ulkopuolellemme. Se tapahtuu meissä, kermahiippo, palokärki, mänty-yökkönen ja suojärvi luovat olemassaoloamme. Ne toteutuvat olemassaolomme kokemuksellisessa keskuudessa.

Seuraavaksi saattelen lukijaa suokokemuksen pariin havainnollistaakseni ruumiin havaitsevaan kokemuksellisuuteen juurtumista ja kokemuksellista tietämistä. Leikitään ajatuksella, että olemme suolla lasten kanssa. Katselemme silmät, iho, korvat, nenä, suu selälään. Aistimme ovat yhtä näkevä, kuulevaa, maistavaa, haistavaa, tuntevaa virtaa. Koko ruumiinala on kuin yksi suuri näkevä korva tai kuuleva silmä. Jokaisella on vapaus huomata mitä huomaa, kokea mitä kokee – kaikkea perhosen järveen päätyemisestä vettä hörppäviin saappaisiin.

10 Kirjoittamalla juurtumisen luonnostelussani liikon Isabelle Galleymoren ja Sharon Lattigin kanssa samankaltaisella maaperällä. Galleymore on tutkinut ympäristö- ja luontokirjoittamista ja tuo esiin metaforisen luovan kielen merkityksen. (ks. Galleymore 2020) Lattig puolestaan on tutkinut havaitsevan ruumiin esireflektiivistä kokemusta lyriikan teorian, kognitiivisen poetiikan ja ekopoetiikan viitekehityksessä. (ks. Lattig 2021)

Joku huomaa tummassa suovedessä jännittävän näköiset lonkerot. Toinen hoksaa erikoisesta kuoresta ulos kömpivän aaveennäköisen kalpean olennon. Jollekulle suon upottavuus tuo lähinnä tuntuville epämiellyttävyyden ja pelon. Joku huomaa, että suovesi ei möllötäkään aivan paikallaan, vaan sehän lillittää aivan pienesti. Tutkimme asioita kokemuksen kautta, kuten tutkimusmatkailija tutkii. Tarkkailemme, liikumme, horjahdamme, kiljahdamme, kuulostelemme, pysähdymme, tunnustelemme, koemme läheltä ja kaukaa. Kenties kirjoitamme kokemuksista, ja jos jollekin kirjoittaminen ei ole ominta, hän voi puhua ja äänittää havaintojaan ja kokemuksiaan tai valokuvata. Tai sitten kerromme kokemuksistamme toisille. Tai tallennamme kokemukset ruumiin ulotteiseen muistiin. On hämmästyttävää, kuinka olemisen avautuessa ulotteiseen synestesiaaliseen tietämiseensä, muistaminenkin muuttuu aivan erilaiseksi.

Myöhemmin suokokemuksen jälkeen annamme lisätiedon kiinnittyä kokemukseen. Jännittävän näköiset tumman veden lonkerot kuuluvat rimpivesiherneelle. Selviää, että sillä ei ole varsinaisia juuria ja että se pyydystää pieneliöitä pyyntirakkuloillaan. Selviää, että kalpean olennon tapauksessa on kyse sudenkorenon kuoriutumisesta. Jotenkin vinkeää on tulla tietämään, että sudenkorenon toukalla on kidukset peräpäässä, ja että se hengittää takamuksellaan! Mitä edes tarkoittaa kiduksilla hengittäminen? Mitä onkaan keuhkoilla hengittäminen? Kuljemme toukan kidushengityksestä ihmisen keuhkoihin. Kenties verenkiertoon, ja sydämenlyönteihin. Kaikkien olentojen anatomiaan. Planeetan keuhkoihin.

Suolla oman ruumiin syvänteissä koettu pelko siivittää pohdiskelemaan turvallisuuden tunnetta tai ohjaa vaikkapa kirjallisuuden ja suohirviöiden suuntaan. Tästä on tiedon houkuttelevia lonkeroita joka suuntaan, esimerkiksi menneisyyteen: soiden, kirjallisuuden, hirviökokemusten ja pelon historiaan. Puolestaan havainto paikallisen suoveden virrasta ohjaa tajuamaan lähellä olevan joen. Suovesi, jossa omat jalat lilluvat, ei olekaan oma yksittäinen erillinen paikkansa, vaan keskeinen järjestelmä vedenkierron kannalta. Omassa ruumiissa tunnustettu ja tunnistettu suovesi johtaa jokeen, joka johtaa mereen ja josta on väylä planeetan toisiin paikkoihin. Verenkierto ja vedenkierto.

Tässä kohtaa mänty-yökkösen aloittamaa tämän kirjoituksen tutkimusmatkaa käy niin, että alan miettiä miten tämän päivän kouluissa opetetaan. Voin tunnustaa, että en tiedä koulujemme tämänhetkisestä käytännön tilanteesta paljoakaan. Aikuisten paljon sisätilaisuuden tiedän, mutta yhäkö lapsia istutetaan tuoleihin, kuten omassa kouluaikaisuudessaani? Entä viljelläkö kouluissa kokemuslähtöistä opetusta?

Ulkoluokka (ks. Ulkoluokka) on Suomen ympäristöopiston toteuttama hanke, jonka tiimoilta on koottu opas ulkona opettamiseen. Ulkoluokka-pedagogiikassa opetus tapahtuu ulkona ja oppiminen perustuu luonnon herättämään inspiraatioon ja tutkimiseen. (Laine, Elonheimo & Kettunen 2018, 10, 17.) Kuulostaa hyvältä. Kuulostaa kokemuslähtöisen ulkona opettamisen mahdollisuuksien hyödyntämiseltä. Kyse ulkoluokka-pedagogiikassa on löytämisestä, tutkimisesta ja kokemuksesta. Siitä, että ollaan luontoympäristön ja ulkoisuuden eli seinättömyyden keskuudessa, jolloin tieto ja tietäminen kehkeytyvät kokemuksen keskuudessa. Näin ulkoluokkapedagogiikkaa tulkitsemme. Ulkona luonnon tapahtumallisuudessa toteutuva kokemuksellinen opettaminen, kuten ulkoluokan mukainen käytäntö, voisi edistää alkuperäisen metsäläisen luontosuhteen säilymistä.

Koulumaailman kannalta koen myös kasvatustieteellisen näkökulman tiedosta ja oppimisesta mielenkiintoisena ja uusia mahdollisuuksia sisältävänä. Noora Pyyry kirjoittaa tässä lehdessä kasvatustieteellisestä hengailutietämisestä, joka edellyttää herkkyyttä ja osallistumista maailman yllättävään tapahtumallisuuteen. Hän tuo esiin sen, että perinteisen kouluoppimisen rinnalla olisi luotettava hengailutietämiseen ja lumoutumisen pedagogiikkaan. ”Lumoutumisessa maailma asettaa meille kysymyksensä, kutsuu meitä ihmettele-

mään ja osallistumaan.” (Pyyry 2022.) Kysymykseen suostuminen avaa olemista. Tämä saattaa huomaamaan, oivaltamaan, etsimään ja juurtumaan kokemuksen virtaan.

Myös Raisa Fosterin kirjoitus kokonaisvaltaisesta ruumiillisesta maailmasuhteesta kuulostaa koulumaailman kannalta kiinnostavalta. Hän ehdottaa taidekasvatuksen uudelleen määrittelyä, sitä, että kasvatuksessa korostuisi oppimisen kokemuksellinen luonne eikä niinkään mekanistinen asenne ja jatkuvaan kasvuun uskova näkemys. Taiteellisessa kokemuksessa aistinen, emotionaalinen ja rationaalinen ymmärrys kietoutuvat yhteen. Kun taiteellista työskentelyä lähestytään havaitsemisesta ja tekemisestä käsin, voidaan avautua uudelleenlaiselle ymmärrykselle. (Foster 2017, 40–42; Foster 2022, 248, 242.)

Eeva-Liisa Manner kuvailee runouttaan perusolemukseltaan reaalisiksi, eräänlaisiksi fyysiseksi maantieteeksi (Manner 1969, 219). Kirjoittamalla juurtumisen voisi ajatella maantieteellisenä maailman tapahtumallisuuteen juurtumisenä. Vaikka suokokemuksen kaltaisen tapahtumallisuuden tarkoitus ei olekaan luoda runoutta tai taidetta, voisi kirjoittaminen toimia tällaisena kasvatuksellisenä maantieteenä, jossa on kyse maantieteellisyydestä laajempaan elämiseen liittyvänä tapahtumallisuutena.

Ulkoluokka, hengailutietäminen, taidekasvatuksen kokemuksellisuus sekä kirjoittamalla juurtuminen sisältävät paljon mahdollisuuksia, kun ajatellaan lasten maailmaan johdattamista. Kokemuksellisen suopäivän kannalta ajateltuna tämä tarkoittaisi sitä, ettei ole olemassa oppimisen vaatimusta ja arviointia. Ei ole oppimisen suuntaa kirjasta kokemukseen eli ei ole pakko löytää kuvanmukaista rahkasammalta tai variksenmarjaa, vaan se on päivä, jolloin katsellaan silmät selällään maailmaa uutena maanosana, kuullaan maailman asettama kysymys ja suostutaan maailman tapahtumallisuuteen. Päivä, jolloin annetaan maiseman itää ruumiissa ja jolloin saadaan mahdollisuus tulla saatetuiksi maailmaan näkemään, kokemaan, kuulemaan, keksimään, etsimään, löytämään, oivaltamaan, olemaan metsäläinen tutkimusmatkailija.

Jukka Mikkonen toteaa, että voimme oppia paljon menemällä metsään. Metsä on täynnä tietoa – kosolti sellaista, joka ei ole vielä tutkijain kirjoissa. (Mikkonen 2014, 102.) Metsä ja suo voivatkin opettaa jonkinlaista pienuutta, maailmallisuutta ja planetaarisuutta. Ne voivat myös laajentaa ihmisen sosiaalista elinpiiriä ja avata yhteyksiä ja kosketuspintaa muunlajisiin.

Sami Keto (2022) kirjoittaa sosiaalisen ja ekologisen kosketuspinnasta sekä muunlajisten – kuten lintujen ja puiden – sosiaalisuudesta. Hän kyseenalaistaa sosiaalisuuden ihmiskeskeisen määrittelyn ja ehdottaa sosiaalisuuden laajentamista muunlajisiin, mikä voisi vahvistaa eri lajien välistä vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuutta. (Keto 2022, 235.) Ruumiiseen, kokemukseen ja havaitsemiseen juurtumisen kautta luontainen tiedonhalu ja uteliaisuus heräävät, kun luontoympäristöissä keskellä vuodenaikojen, säävaihteluiden ja eläinten, kasvien ja puiden tapahtumia voi huomata eri lajien tulevan ihan liki.

Lopuksi maailmallinen itkunauru

Jos olisi aivan pakko kategorisoida itsensä, sanoisin, että kuulun mustikan kuuntelijoiden ja kuusenkävyyn soittajien heimoon. Olen metsäläinen synesteetikko. Tämä on elämänkulkuni sävy ja myös tutkijapositioni. Akateemisessa maailmassa taiteen tutkimuksen keskuudesta on löytynyt metsäläiselle synesteetikolle paikka. Ja enhän minä tutkimustani siellä yliopistolla tee, vaan mahdollisimman usein ulkotoimistollani, joko mainitulla suojärvellä tai metsäisessä rinteessä niiden suurten sammaleisten kivien luona, siellä missä oli kerran niitä havukirvoja.

Tämä kirjoitus edustaa omalla väitöstutkimusmatkallani sitä hetkeä, kun suolla kulkija on kokemuksensa kautta tunnistanut jotain, ja on alkanut tutkia tätä jotain, ja yrittää kertoa tästä jostain. Tässä. Kirjainten muodossa. Voi olla, etten tule sanoneeksi paljoakaan, ja että sanon sen hieman horjuen ja etsiskellen, epäselvästi ja jopa monimutkaisesti. Tämä siitä syystä, että kokemuksellinen tieto ja kieli eivät noudata totunnaista tekstihierarkiaa. Ne vaeltavat erikoisia polkuja ja poluttomuuksia pitkin. Ja myös siitä syystä, että väitöstutkimusprosessi on kesken. Olen vasta matkalla, siellä täällä jossain.

Kirjoitukseni tarkoitus on puhua havaitsevan kokemuksellisuuden merkityksestä, koska koen, että jokin tällainen synesteettinen metsäläisyys on jopa uhanalainen elämisen sävy. Paljon ihmisiä elää ainoastaan ihmisten luoman maailman todellisuudessa irti ruumiistaan ja täten irti Telluksen todellisuudesta. Eikä ihme, että elää, kun kulttuurimme vaikuttaa irrallisen tiedon intresseillään perustuvan tällaiselle irrottamiselle. Syntymässä napanuoramme katkaistaan, mutta ihmismaailman talon rakenteisiin kiinnittymisen sijaan, voimme juurtua ruumiin havaitsevan tiedollisuuden kautta planeettamme todellisuuteen. Juurtua kuin lintu tuuleen tai kuten sudenmaito lahopuuhun tai rimpivesiherne suorimpeen eli elää elinympäristöissämme koko ruumiilla jokaista ihokarvaa, kuuloluuta, pierua ja niiden resonansseja myöten. Tämän olen halunnut sanoa.

Aikaisemmin mainitsemaani tutkimusmatkailija-asennetta voisi laajentaa kaiken ikäisten keskuuteen. Nimittäin eikö vaan jokainen maanantai voisi olla tällainen tutkimusmatkailija-maanantai, jolloin olisimme ulkona luonnontapahtumien keskuudessa pihalla, metsässä, järvellä, suolla, puistossa, ulkona. Vaeltaisimme ja kokisimme luonnontapahtumia. Altistuisimme valon, sään ja tuulen vaihteluille; pakkaselle, tuiskulle, pimeälle. Kokisimme elämää valppaan eloisina havaitsevan kokemuksellisuuden alati muuttuvassa virrassa. Saisimme tuntuman ruumiiseen, ruumiinpaikkaamme planetaarisessa maailmassa.

Risto Ahti kirjoittaa mihinkään kuulumattomuuspäivän – tai edes kuulumattomuustunnin puolesta, joka olisi ihmisyyden siivouspäivä. Hän toteaa, että kun kukaan ei kuulu mihinkään, ihmisen ainous tulee ilmi. (Ahti 2020, 91.) Tässä ainoudessa piilee mielestäni ruumiin alttiuden tunnistamisen ja tunnustamisen mahdollisuus. Luonnontapahtumille altistuminen juurruttaa meidät maailmalliseen ruumiiseen. Eri lajien huomaaminen ja elämisen rakentuminen kokemuksellisesti johdattavat maailmaan ja eläminen muuttuu enemmän eloisaksi kysyväksi ihmettelyksi. Ihminen saa elonkirjoisen kokemuksensa eli ruumiillisuutensa tunnustamisen äärellä mahdollisuuden tunnistaa olevansa yksi laji muiden joukossa ja kysyä joka hetki uudelleen jotain uutta kokiessaan, että ketä ovatkaan nämä kanssa vipeltäjät, kipittäjät, visertäjät, vaakkujat ja puhujat tällä planeetalla, mikä on minä tai keitä olemmekaan me.

Olen tottunut siihen, että tällaista kokemuksen metsää ja alkuperäistä havaitsemista kohti huhuilevaa kirjoitusta saatetaan pitää romanttisena epärealistisena haihatteluna. Mutta alkuperäinen ei ole vain menneisydessä, vaan sitä eletään koko ajan. Se on maailman lihallinen ja elävä läsnäolo tässä ja nyt, joka elättää meitä joka hetki. (Hotanen 2008, 107.)¹¹ Puheeni lapsista ja heidän eloisuudestaan, kokemuksen metsästä ja alkuperäisestä havaitsemisesta, ovat puhetta havaitsevasta ruumiillisuudesta. Se on meillä jokaisella tässä näin juuri nyt. Se ei ole jotain menneisydessä ollutta eikä mitään romanttista elonsointujen sulokasta kilkatusta. Itse asiassa kokemuksen metsä on hyvin monenkirjava, ruumiillisesti vahva, rihmastoinen ja hyvin tuju elämänsävy. Eloisa metsäläisyys, se on paljasta ja villiä, eikä välttämättä mukavaa tai viihteellistä, vaan erittäin ytyistä.

11 Hotanen Merleau-Pontya myöten.

Elämässä ei ole kyse valmiista polusta eikä liioin pysyvistä minäntalosta, vaan polun luomisesta poluttomuudessa. Kuka on valmis luopumaan elämönhallinta-ajatuksestaan ja suostumaan siihen, että elämä on epävarmaa ja tulee aina olemaan epävarmaa. Tällaista todellisuuden kieltä ruumiillisuutensa tunnustava ja tunnistava maailmallinen ruumis puhuu. Elämä on jatkuvaa kuoriutumista, syntymätilaa. Henkilökohtainen olemisemme tällä planeetalla on alati muuttuva virta. Kaikki muuttuu koko ajan. Kokemuksen lukutaito on oleellisessa osassa. Kirjoittamalla juurtuminen on yksi keino kirjoittaa itsensä ruumiiseen ja täten maailmaan, keino navigoida ja lukea kokemuksen metsän virtaa.

Toisinaan tutkimusmatkaja-maanantaisin voisimme kokoontua yhteisen nuotion ääreen pohtimaan yhdessä mänty-yökkösen tuholaisuutta, mitä se todella tarkoittaa. Eikö ajatus mänty-yökkösestä tuholaisena olekin melkoisen metsätalouskeskeinen, ihmiskeskeinen ja puukeskeinen? Mänty-yökkösen tai kirjanpainajan toukat voivat tuhota puun, mutta eikö niiden runsaat esiintymät voisi tarkoittaa vanhoissa metsissä viihtyvien töyhtöiaisten ja hippiaisten runsasta ruokapöytää? Pohdimme myös, että mitäs sitten, jos ihmistä ei lainkaan olisi (ja kun ihmistä ei enää ole), mitä mänty-yökkönen sitten on?

Ja sitten istumme yhdessä hiljaa kuunnellen hiljaisuuden konserttia. (Serreau 1996.)¹² Kenties kuulemme, (jos vain uskallamme) ruumiillisuutemme paljaan kehräyksen: maailman virtauksen. Se ei ole mitään tyyntä, mielenrauhaista tai mukavaa, vaan pikemminkin todellisuuden karhea kielenlipaisu, voimallisen meren kuohuva ärjy. Kenties sitten itkunauramme, palleasta asti pääsee ilmoille valtaisa itkunauru: yhdenlainen metsäläinen pieru, jota ei voi pidätellä ja joka resonoi maailmallisessa ruumiissa. Elämä ei ole joko tai: kategorioitavissa itkuun tai nauruun. Elämä on itkunauru, se pääsee ilmi ruumiimme uumenista, kun olemme yhtä aikaa tietoisia siitä, että olemme, ja emme ole.

Kirjallisuus

Ahti, Risto 2020. *Itse*. Rajamäki: Aviator.

Ahti, Risto 2015. *Omahyvä (ja omalaki): jokaisessa ihmisessä asuvalle runoilijalle*. Tampere: Sanasato.

Bachelard, Gaston 2015. *Vesi ja unet – essee materiaalisesta mielikuvituksesta*. (suom. Blomstedt, Jan) Helsinki: ntamo.

Foster, Raisa 2022. Taide kokonaisen maailmasuhteen elvyttäjänä. Teoksessa Tervasmäki, Tuomas, Jokisaari, Olli-Jukka, Jurvakainen, Katri, Kallio, Johanna, Pulkki, Jani, Takkinen, Pasi, Tammenoksa, Arto & Varpanen, Jan (toim.), *Maailman tärkein tehtävä – esseitä kasvatuksesta, vastuusta ja toivosta*. Tampere: niin & näin, 238–250 [www-lähde]. < https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/syn_publication/files/maailman-tarkein-tehtava_ekirja.pdf > (Luettu 13.7.2022).

Foster, Raisa 2017. Nykytaidekasvatus toisintekemisenä ekososiaalisten kriisien aikakaudella. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 18, 35–56 [www-lähde]. < <https://journal.fi/sosiaalipedagogiikka/article/view/63484> > (Luettu 13.7.2022).

Gallegymore, Isabel 2020. *Teaching environmental writing*. London: Bloomsbury Publishing. <https://doi.org/10.5040/9781350068445>

12 Serreau, 1996. *Kaunis vihreä planeetta* (La Belle Verte) elokuvassa utopistisen planeetan asukkaat kuuntelevat yhdessä hiljaisuuden konserttia.

- Helminen-Mäenpää, Riitta 2006. Cohenilaista ekopsykologiaa. Teoksessa Heiskanen, Irma & Kailo, Kaarina (toim.), *Ekopsykologia ja perinnetieto – Polkuja eheyteen*. Helsinki: Green Spot, 71–77.
- Hotanen, Juho 2008. *Lihan laskos*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Häkkinen, Jukka 2018. *Outojen kokemusten psykologia*. Jyväskylä: Docendo.
- Ingold, Tim 2015. *The life of lines*. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315727240>
- Kakkori, Leena 2009. *Martin Heideggerin olemisen kysyminen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Keto, Sami 2022. Enemmän kuin ihmisen sosiaalinen maailma – miksi ja miten muunlajiset päästetään osaksi ihmisen sosiaalista yhteisöä. Teoksessa Tervasmäki, Tuomas, Jokisaari, Olli-Jukka, Jurvakainen, Katri, Kallio, Johanna, Pulkki, Jani, Takkinen, Pasi, Tammenoksa, Arto & Varpanen, Jan (toim.), *Maailman tärkein tehtävä – esseitä kasvatuksesta, vastuusta ja toivosta*. Tampere: niin & näin, 223–238 [www-lähde]. < https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/syn_publication/files/maailman-tarkein-tehtava_ekirja.pdf > (Luettu 13.7.2022).
- Laine Aulikki, Elonheimo Meri & Kettunen, Anna 2018. *Loikkaa ulkoluokkaan -opas ulkona opettamiseen*. Ulvila: Plusprint [www-lähde]. < <https://ulkoluokka.fi/wp-content/uploads/2020/01/ulkoluokka-nettiin.pdf> > (Luettu 24.9.2021).
- Lattig, Sharon 2021. *Cognitive Ecopoetics: a New Theory of Lyric*. London: Bloomsbury Academic. <https://doi.org/10.5040/9781350069282>
- Luoto, Miika 2012. Ajattelun ote – johdannoksi Merleau-Pontyn filosofiaan. Teoksessa Luoto, Miika & Roinila, Tarja (toim.), *Maurice Merleau-Ponty – Filosofisia kirjoituksia*. Keuruu: Otava, 9–33.
- Manfredi, Camille 2019. *Nature and Space in Contemporary Scottish Writing and Art*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-18760-6>
- Manner, Eeva-Liisa 1969. Eeva-Liisa Manner. Teoksessa Rainio, Ritva (toim.), *Miten kirjani ovat syntyneet I*. Porvoo: WSOY, 211–228.
- Merleau-Ponty, Maurice 2012a. Cezannen epäily. Teoksessa Luoto, Miika & Roinila, Tarja (toim.), *Maurice Merleau-Ponty – Filosofisia kirjoituksia*. Keuruu: Otava, 113–149.
- Merleau-Ponty, Maurice 2012b. Epäsuora kieli ja hiljaisuuden äänet. Teoksessa Luoto, Miika & Roinila, Tarja (toim.), *Maurice Merleau-Ponty – Filosofisia kirjoituksia*. Keuruu: Otava, 257–351.
- Merleau-Ponty, Maurice 1964. *The Primacy of Perception and Other Essays on Phenomenological Psychology, the Philosophy of Art, History and Politics*. North Western University Press.
- Merleau-Ponty, Maurice 1958. *Phenomenology of Perception*. London and New York: Routledge.
- Metla 2013. *Mänty-yökkönen* [www-lähde]. < http://www.metla.fi/metinfo/metsienterveys/lajit_kansi/paflam-n.htm > (Luettu 25.9.2021).
- Metsäinfo. *Mänty-yökkönen*. Luke [www-lähde]. < <https://metsainfo.luke.fi/fi/cms/opas/tuhonaiheuttajaluettelo/manty-yokkonen> > (Luettu 13.7.2022).
- Mikita, Valdur 2021. *Lingvistinen metsä*. Turku: Sammakko.
- Mikita, Valdur 2018. *Kantarellin kuuntelun taito: itämerensuomalaista maailmankuvaa etsimässä*. Turku: Sammakko.

- Mikkonen, Jukka 2014. Vähäsen metsäkokemuksen estetiikasta. *niin & näin* 2014 (3), 94–106 [www-lähde]. < <https://netn.fi/artikkeli/vahasen-metsakokemuksen-estetiikasta> > (Luettu 5.11.2020).
- Mäki-Penttilä, Sari 2021. Writer’s Silence and Writing Among Silence. *Scriptum: Creative Writing Research Journal* 8 (1), 27–52. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202106153762>
- Mäki-Penttilä, Sari 2020. Metsänpohjan kautta kohtasin ulkoilmakirjoittajat. *Scriptum: Creative Writing Research Journal* 7 (2), 116–123. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202010166266>
- Pasanen, Kimmo 2006. *Silmä ja mieli*. Helsinki: Taide.
- Pyry, Noora 2022. Kasvatusmaantiede antroposeenin tutkimussuuntana – Ihmiskeskeisyydestä kohti lumoutumisen pedagogisia tiloja. *Kasvatus & Aika* 16 (3), 70–84. <https://doi.org/10.33350/ka.111742>
- Salonen, Kirsi 2006. Ihminen on osa luontoa. Teoksessa Heiskanen, Irma & Kailo, Kaarina (toim.), *Ekopsykologia ja perinnetieto – Polkuja eheyteen*. Helsinki: Green Spot, 49–70.
- Serreau, Coline 1996. *Kaunis vihreä planeetta*. La Belle Verte. Elokuva, Ranska.
- Ulkoluokka. *Liikuntaa ja oppimista lähiluonnossa*. Sykli [www-lähde]. < <https://ulkoluokka.fi> > (Luettu 24.9.2021).
- Vadén, Tere 2000. *Ajo ja jälki – filosofisia esseitä kielestä ja ajattelusta*. Jyväskylä: Atena.
- Vadén, Tere 1997. *Arktinen hekkuma – Kalervo Palsa ja suomalaisen ajattelun mahdollisuus*. Jyväskylä: Atena.
- Varama, Martti & Niemelä, Pekka 2001. Männiköiden neulastuholaiset. *Metsätieteen aikakauskirja* 2001 (2), 275–279. <https://doi.org/10.14214/ma.6503>

FM Sari Mäki-Penttilä kirjoittaa väitöstutkimusta Jyväskylän Yliopiston Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksen tohtoriohjelmassa kirjoittamisen oppiaineessa.